

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การรับรองมาตรฐาน กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชน
เกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม ตำบลไทรใหญ่ อำเภไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี
Guidelines For Development Community Products to The Standards
A Case Study Farmer Community Enterprise at Ban Klong Momcham
Sai Yai Subdistrict, Sai Noi District, Nonthaburi Province

ภัทรวรรณ สุขยอด

Pattarawan Sookyot

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Community Development, Faculty of Social Administration. Thammasat University

e-mail: mookpattarawan.2022@gmail.com

Received: May, 7 2022

Revised: May, 30 2022

Accepted: June, 6 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอในประเด็นความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม ตำบลไทรใหญ่ อำเภไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นับเป็นกระบวนการพัฒนาจากรากฐานที่มีความมั่นคงอย่างแท้จริง โดยทุกองค์ภายในชุมชนสามารถทำหน้าที่ได้อย่างสอดคล้องเพื่อบูรณาการเป้าหมายเดียวกัน ตั้งแต่ผู้นำกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบความคิดของสมาชิก และส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักสำหรับการพัฒนาชุมชน ส่วนสมาชิกก็มีบทบาทไม่น้อยไปกว่ากันในฐานะฟันเฟืองที่คอยสนับสนุน แลกเปลี่ยน ความรู้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางความคิดและเกิดทางเลือกในการตัดสินใจ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ประกอบกับการมีทรัพยากรอันเป็นต้นทุนทางธรรมชาติของชุมชนมาพัฒนาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งนับเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม และการสนับสนุนโดยองค์กรภายนอกที่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนทั้งในแง่ของการวางแผนด้านการบริหารจัดการ องค์ความรู้เหล่านี้จึงเป็นแรงขับเคลื่อนต่อการก้าวข้ามข้อจำกัดในเชิงพื้นที่และสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งที่พึ่งตนเองได้

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน, ผลิตภัณฑ์ชุมชน, ชุมชนเข้มแข็ง

ABSTRACT

This article would like to address the issues of community strength arising from The Development of the Community Enterprise of Ketsarakorn, Ban Klong Mom Cham, Sai Yai Subdistrict, Sai Noi District, Nonthaburi Province. Which arises from the participation of people in the community It is a process of development from a solid foundation. All bodies in the community can act in accordance with the same goal. Since the leadership of the group plays an important role in the thought system of the members and affect the success of the operation. It can be considered as the key to community development. Members play a role, no less, as the backlash that encourages the exchange of knowledge to strengthen the mind and make decision-making choices. By adhering to the principle of participation Along with having resources which are natural costs of the community to develop and transform into community products that add value and generate income for the people in the community. Which is considered a contributing factor to the development of the Ban Klong Mom Cham community enterprise and support by external organizations that contribute to strengthening To the community in terms of management planning These organs are, therefore, a key driver for overcoming spatial constraints and being able to develop into a strong, self-reliant community.

Keywords: Community Enterprises, Community Products, Strength of Community

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการแข่งขันของมนุษย์ เพื่อความต้องการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ภายใต้การพัฒนาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายระดับชาติ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศ และการปฏิรูประบบราชการ เพื่อวางแผน และกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สำหรับประเทศไทยในห้วงระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น และประเทศผ่านแนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) ให้กับชุมชนท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดผ่านบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหมวด 5 แนวนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจ ในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนา

เศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศ ในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ

นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับเป็นตัวแปรสำคัญที่เกื้อหนุนต่อการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น จากการค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น พบว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8-12 (ฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2560-2564) ได้มุ่งเน้นเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เตรียมความพร้อมสำหรับคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวเพื่อรองรับกับผลกระทบอันเกิดจาก กระแสของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และสังคมไทยให้มีคุณภาพ ตามหลักของการพัฒนาพื้นที่และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในสังคมไทย ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นั้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ภายใต้วิสัยทัศน์ ที่ว่าประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนา” (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายก รัฐมนตรี, 2560: 4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยังคงให้ความสำคัญกับ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมซึ่งเป็นฐานรากที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นับว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการสร้าง ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์ (2550: 11) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นจะช่วยสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ประเด็นเดียวกันนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541: 75) ได้ชี้ให้เห็นว่า วิธีการพัฒนาซึ่งมุ่งที่ตัวของคนเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-12 และแนวคิดของนักวิชาการทั้งสองท่าน เป็นการตอกย้ำ ให้เห็นว่า การพัฒนาคนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อให้เกิดกลไกการมีส่วนร่วม ของภาคประชาสังคม (Civil Society) เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนของการระดมความคิด การปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ การกำหนดความต้องการ การวางโครงการ และนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้การสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนที่มีเป้าหมายเดียวกันย่อมนำไปสู่การบริหารจัดการในรูปแบบของกลุ่ม เห็นได้จากการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ควรให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้า ในอนาคต รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อม

และขนาดกลางต่อไป (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548: 13) อย่างไรก็ตามในส่วนความเข้มแข็งของกลุ่มจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับรูปแบบในการบริหารจัดการภายในกลุ่มซึ่งจะมีผลต่อความเหนียวแน่นของสมาชิกภายในกลุ่ม

ดังนั้นบทความฉบับนี้จึงต้องการนำเสนอในประเด็นความเข้มแข็งของชุมชน ที่เกิดจากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแหม่ม ที่นำเอาทรัพยากรในพื้นที่มาใช้เป็นฐานในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน อันนำมาสู่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน โดยการนำใบบัวที่เป็นพืชไร้ราคา นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อให้บริการประชาชนง่ายขึ้นและพัฒนาเป็นใบบัวบกทอดกรอบที่มีรสชาติดกกล่อม รับประทานง่าย จากนั้นพัฒนาบรรจุภัณฑ์และมาตรฐานการรับรองผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแหม่ม

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบ เศรษฐกิจในระดับล่างเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง รูปแบบการบริหารกิจการ ของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว เพื่อสร้างรายได้และ พึ่งพาตนเอง ด้านทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการบริหารกลุ่ม ที่หลากหลายและมีเครือข่ายที่ดีในการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย ของชุมชนสืบทอดต่อกันตลอดไป (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548: 1) จากความหมายดังกล่าว เสรี พงศ์พิศ (2548: 40) ได้อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนต้องมีลักษณะสำคัญ 7 ประการ คือ วิสาหกิจชุมชน จะต้องมีชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ผลที่เกิดจากวิสาหกิจชุมชนจะต้องมาจาก กระบวนการในชุมชน มีความริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากลเป็นฐานความรู้ในการผลิต ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และพึ่งตนเองและชุมชน ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนนับเป็นหน่วยย่อยทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นการสร้าง กระบวนการเรียนรู้โดยสนับสนุนชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการค้นหาและพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยมีฐานแนวคิดในการขับเคลื่อน โดยการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ได้ต้องการทำในเชิงธุรกิจเต็มรูปแบบ เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคง ให้สมาชิกและเป็นการร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเอง ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันให้กลุ่มในชุมชน อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของวิสาหกิจในปัจจุบันนั้นปรากฏว่า บางกลุ่มมีความเข้มแข็งในระดับที่สามารถพึ่งพาตนเองได้แต่ขณะเดียวกันกลับมีบางกลุ่ม ที่ไม่สามารถบริหารจัดการภายในกลุ่มได้จนตกอยู่ในสถานะของการเป็นหนี้ ซึ่งเป็น ประเด็นที่น่าสนใจและควรได้รับการศึกษาเพื่อแก้ไขต่อไป

วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแถม ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 12/1 หมู่ที่ 9 ตำบลไทรใหญ่ อำเภอยะบะ จังหวัดนนทบุรี ประเภทผลิตภัณฑ์ “ใบบัวบกทอดกรอบ” “สตูใบบัวบก/รางจืด” โดยมีแนวความคิดเริ่มต้นการรวมกลุ่มจากสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำสวนเป็นหลัก มีรายได้เสริมจากการปลูกพืช เช่น ใบบัวบก ถั่ว แตงกวา บวบ เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน สมาชิกในกลุ่ม จำนวน 8 คน จึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในนามของวิสาหกิจชุมชนน้ำสมุนไพรใบบัวบกวัดสโมสร โดยมีแนวคิดในการแปรรูปผลผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบหลัก จึงเริ่มพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรในตำบลให้มีการเปลี่ยนแปลงจากการขายวัตถุดิบแต่เดิมเปลี่ยนรูปแบบเป็นการขายผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปเป็น “ใบบัวบกทอดกรอบ” จึงก่อตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจขึ้นในปี 2557 และพัฒนาตนเองเรื่อยมา แต่ต้องหยุดชะงักอยู่ช่วง 2 ปีที่ผ่านมาเนื่องจากผลิตภัณฑ์มีกลิ่นหืน แต่ในปี 2561 สมาเกษตรกรจังหวัดนนทบุรีสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรี ได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาด้านการผลิต ควบคู่กับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ โดยอาศัยแผนพัฒนาเกษตรกรรม การบริหารจัดการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เป็นเครื่องมือสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในรูปแบบเกษตรอุตสาหกรรมและ SMEs เกษตร ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรแบบดั้งเดิมเป็นเกษตรสมัยใหม่เน้นบริหารจัดการและเทคโนโลยีสร้างเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแถม ประการแรกเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกและเกษตรกรในชุมชนหันมาปลูกใบบัวบกแบบปลอดภัย ประการที่สองเพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกใบบัวบก มีการรวมกลุ่มในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประการที่สามเพื่อพัฒนาระบบการผลิตและยกระดับผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานมากขึ้น และประการสุดท้ายเพื่อให้เกษตรกร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของหวงแหนและเห็นคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

เป้าหมายหลักของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแถม ในปัจจุบันคือการปลูกใบบัวบกคุณภาพดีและปลอดภัย นำมาแปรรูปเป็นใบบัวบกทอดกรอบเพื่อจัดจำหน่าย ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแถมมีความคาดหวังและกำหนดแนวทางการดำเนินงานโดยการแปรรูปจากใบบัวบกเป็นพืชที่มีมากในชุมชน แต่เดิมชาวบ้านไม่เห็นคุณค่า บางคนมองว่าเป็นวัชพืชมานำมาทอดกรอบ ผ่านกรรมวิธีที่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ประเภทอาหาร (อย.) และต้องการให้สมาชิกภายในกลุ่มทำเกษตรแบบปลอดภัยสารเคมีซึ่งจะทำให้ราคาของผลผลิตสูงขึ้นและเป็นการบอกถึงความเข้มแข็งของกลุ่มในรูปแบบของการผลิตใบบัวบกทอดกรอบ ขณะเดียวกันพื้นที่ที่ปลูกใบบัวบกก็มีการส่งเสริมให้ปลูกพืชผักประเภทอื่นแบบปลอดภัยสารเคมี เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่เกษตรอินทรีย์ควบคู่ไปด้วย ด้วยการบริหารจัดการภายใต้รูปแบบของคณะกรรมการและการดำเนินงานของสมาชิกของกลุ่ม

กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

วิสาหกิจชุมชนชุมชนเกษตรกรรมบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งมีลักษณะที่เป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยมีลักษณะสำคัญที่สอดคล้องกับหลักชุมชนเข้มแข็ง 4 ประการ คือ การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง การเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ และการเป็นชุมชน ที่มีสันติภาพ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 236-237) เมื่อพิจารณากระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชนชุมชนเกษตรกรรมบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งภายใต้กรอบลักษณะของชุมชนเข้มแข็งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ประการแรก เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะเริ่มเรียนรู้จากสภาพปัญหา ในระดับปัจเจกซึ่งมองเห็นถึงความล้มเหลวของการผลิตแบบต่างคนต่างทำเน้นการแข่งขันมากกว่าพึ่งพา การใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ผลผลิตเกิดปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน วิธีการผลิตดังกล่าวยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน นับเป็นบทเรียนที่ต้องกลับมาทบทวน วิธีการผลิตแบบปัจเจก ดังนั้นการพูดคุย ร่วมคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาจึงเกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการกลุ่ม การรวมตัวกันในรูปแบบของกลุ่มทำให้ได้รับความสนใจและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ (1) สภาเกษตรกรจังหวัดนนทบุรี ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนด้านวิชาการ (2) สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดนนทบุรี ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการผลผลิต การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์ (3) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) โดยดร. ปณิดา บรรจงศิริ และนางชลธิชา นิवासประกฎติ สร้างโอกาสให้เกษตรกร เข้าถึงบริการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งวิเคราะห์ และทดสอบผลิตภัณฑ์จากใบบัวบก ช่วยแก้ไขปัญหามาของผลิตภัณฑ์ พัฒนาทักษะและขีดความสามารถในการผลิต การแปรรูปด้วยระบบการจัดการเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานให้กับสินค้ายกระดับผู้ผลิต และตอบสนองความต้องการระดับท้องถิ่น (4) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนนทบุรี ได้ร่วมขับเคลื่อนในการดำเนินโครงการ OTOP นวัตกรรม จังหวัดนนทบุรี ในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว สร้างเวทีการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว (5) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรี และ SME Bank ประสานงานกิจกรรมยกระดับโครงสร้างการผลิตในอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปอย่างครบวงจร โดยให้คำปรึกษาแนะนำด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการดำเนินธุรกิจเบื้องต้น และ (6) สำนักงานเกษตรอำเภอไทรน้อย และองค์การบริหารส่วนตำบลไทรใหญ่ ได้ร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มในการบูรณาการโครงการเสริมสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย ได้ร่วมขับเคลื่อนกลุ่มย่อยในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร การลดต้นทุน และการทำแผนธุรกิจกลุ่ม พร้อมทั้งขอรับการสนับสนุนการดำเนินการร่วมกัน และมีความพร้อมในการพัฒนากลุ่มเกษตรกร และจัดทำโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการงบประมาณ 300,000 บาท

ประการที่สอง เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง เพราะมีระบบการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมบ้านคลองหม่อมเข้ม เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ สภาพปัญหาของกลุ่มในด้านความรู้ การขาดระบบ

การบริหารจัดการตามแผนธุรกิจ ขาดความรู้ด้านการตลาดและการแปรรูป การจัดทำแผนการพัฒนาและการลงมือปฏิบัติตามแผน ในการผลิตจะมีการตรวจสอบคุณภาพตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้ใบรับรองที่ถูกต้องรอบที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน (อย.) และการประเมินผล ในระหว่างนี้เมื่อพบปัญหาก็จะมีการบันทึกไว้ เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จได้เปรียบให้กับกลุ่มในการแข่งขันทางการตลาด กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็ง เป็นระบบ มีการจัดการคล้ายกับการดำเนินงานตามวงจร PDCA (Plan, Do, Check, Action) ที่เป็นแรงส่งสำหรับการดำเนินงานในรอบต่อไป และก่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สาม เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ เพราะชุมชนบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งนับได้ว่าศตวรรษ เป็นชาวมอญจากพระประแดงและสมุทรสาครได้ไปพักล้งถางพงทำนาและตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เรียกว่ากระทุ่มมีด เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มมีอาณาบริเวณกว้าง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ วัดสโสมสร เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายรามัญ มีศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่เป็นมรดกที่ถูกสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงคนในยุคปัจจุบัน แม้ว่าจะประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีเชื้อสายแตกต่างกันออกไป แต่ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านกลับได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งก็เป็นกระบวนการหนึ่งสร้างพื้นที่ให้ชาวบ้านได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยผูกโยงด้วยอาชีพการปลูกใบชาปลอดสารพิษ ประเด็นสำคัญ คือ การที่ชาวบ้าน ตระหนักและเห็นถึงประโยชน์ของทรัพยากรอันเป็นทุนภายในชุมชนที่นำไปสู่วิถีการผลิตจนเกิดรายได้ และเกิดความรัก ความห่วงใย ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของชุมชน

ประการที่สี่ เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ เพราะมีการนำผลผลิตใบชาไปจำหน่ายให้กับวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งนั้น ทำให้ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องดิ้นรนแข่งขันกันเพื่อนำเอาผลผลิตไปจำหน่ายยังภายนอกชุมชนเหมือนแต่ก่อน ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งสามารถรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกภายในกลุ่มได้อย่างทั่วถึง ภายใต้กติกาที่ใช้ร่วมกัน คือ ผลผลิตของใบชาใบนั้นต้องเป็นใบชาใบอินทรีย์ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งทำให้คนในหมู่บ้านอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ภายใต้หลักการแบ่งผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็ง

ชุมชนบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งนับได้ว่าศตวรรษ เป็นชาวมอญจากพระประแดงและสมุทรสาครได้ไปพักล้งถางพงทำนาและตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เรียกว่ากระทุ่มมีด เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มมีอาณาบริเวณกว้าง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ วัดสโสมสร เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายรามัญ มีศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่เป็นมรดกที่ถูกสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งในรอบปีจะมีกิจกรรมที่สำคัญและทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น เดือนเมษายน

จะมีกิจกรรมประเพณีสงกรานต์แห่งซังตะขาบแห่งปลาและสร้งน้ำพระ เดือนตุลาคมมีกิจกรรมดักบาตร น้ำผึ้งดักบาตรดอกไม้ เป็นต้น รวมทั้งยังมีอาหารพื้นถิ่น เช่น แกงมะตาดเป็นอาหารพื้นถิ่นของชาวไทยเชื้อสายมอญ โดยวัตถุดิบหลักที่ใช้คือผลมะตาด มักทำรับประทานได้ในช่วงฤดูฝนเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายนของทุกปีเนื่องจากเป็นช่วงที่ต้นมะตาดออกผล ซึ่งทำให้ไม่สามารถหาซื้อได้ตลอดทั้งปี และอาหารหวานพื้นถิ่นของชาวไทยเชื้อสายรามัญ คือ กาละแม มีรสชาติหอมหวานมัน นิยมกวนกาละแมในช่วงเทศกาลสงกรานต์ อีกทั้งมีการละเล่นทอยสะบ้าเป็นการเล่นของไทยสมัยโบราณที่หาได้ยากในปัจจุบัน ในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองหม่อมแม่มั่น ในปัจจุบันเกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองเพิ่มมากขึ้น เกิดเป็นหมู่บ้านและโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่เดิมซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่เหมาะกับการทำการเกษตร มีแหล่งน้ำสำหรับทำเกษตรตลอดทั้งปี ทำให้ยังสามารถเอื้ออำนวยให้กับเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรอยู่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นบ้านคลองหม่อมแม่มั่นยังเป็นที่รู้จักของคนภายนอก และเมื่อกล่าวถึงเรื่องของการทำการเกษตร เพื่อให้เข้ากับสภาวะการณ์ในปัจจุบันภายใต้กระแสของการให้ความสำคัญกับสุขภาพและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คงจะหนีไม่พ้นเรื่องของเกษตรอินทรีย์และอาหารที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ ซึ่งผู้เขียนให้ความสนใจ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแม่มั่นที่มีการดำเนินงานภายใต้ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่และสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ กล่าวคือ คนในชุมชนบ้านคลองหม่อมแม่มั่นซึ่งมีอาชีพหลักในการทำเกษตรรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มแปรรูปใบบัวบกในรูปของวิสาหกิจชุมชน นอกจากกระบวนการขั้นตอนในการปลูก จะงดใช้สารเคมีเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคแล้ว ยังมีกรดูแลรักษาพื้นที่แปลงเกษตรควบคู่ไปด้วย ประกอบกับคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแม่มั่นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ของชุมชนที่มีอุดมการณ์ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ผ่านกระบวนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแม่มั่น การก่อเกิดวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแม่มั่น นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติ ต่าง ๆ ดังนี้ **มิติแรก** การมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนทาง ความคิดเกี่ยวกับความรู้ในการปลูกพืชแบบปลอดสารเคมี การทำเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความกล้าแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ เช่น การจัดทำบริการสาธารณะ การเข้าร่วมในเวที ประชาคม หรือการลงแรงในการทำงานให้กับชุมชนก็ได้รับการร่วมมืออย่างเต็มที่ **มิติที่สอง** การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ผลจากการเรียนรู้การบริหารจัดการ ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนถูกนำไปใช้ต่อยอดในการทำงานด้านอื่น ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะ การดำเนินโครงการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมอาชีพอื่นนอกจากการปลูกใบบัวบก เช่น การเลี้ยงหมู การเลี้ยงไก่ การทำขนมไทย การทำน้ายาเอนกประสงค์ เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น การมีมติร่วม แล้วถึงจะนำไปสู่การปฏิบัติ และประเมินผลตามลำดับ **มิติที่สาม** การพึ่งพาตนเอง ในด้านการผลิตที่อาศัยทุนภายในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งทำให้ชุมชนเรียนรู้ถึงคุณค่าของ ทรัพยากรดิน น้ำ อันเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญ การเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่เกิดการฟื้นฟูสภาพดินที่เสื่อมโทรมจากการทำการเกษตร

แบบพึ่งสารเคมีให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งด้วยพลังของคนในชุมชนเอง ด้วยแนวคิดไบโอบักอินทรีย์ รักษาสิ่งแวดล้อมบ้านคลองหม่อมเข้ม ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กับการดูแลรักษา

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกับการเป็นชุมชนเข้มแข็ง

ประเด็นความน่าสนใจที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม ซึ่งนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งนั้น สามารถอธิบายได้ภายใต้หลักปัจจัยการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 3 ปัจจัย (ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2556: 16) ได้แก่

ปัจจัยภายในกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการวางแผน การแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ การระดมทุน การแบ่งปัน ผลประโยชน์ ความเสียสละ ความสามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การควบคุมคุณภาพของสินค้า การจัดสรรเวลาในการทำกิจกรรม การพัฒนาความรู้ การพัฒนากิจกรรมและตลาด ศักยภาพของผู้นำและสมาชิกของ วิสาหกิจชุมชนและบทบาทในองค์กรชุมชน และการติดต่อประสานงานกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ

ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในชุมชน วัฒนธรรมและ ประเพณี โครงสร้างประชากรในชุมชน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรที่มีในชุมชน เกื้อหนุนต่อกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน การจ้างงานในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์

ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง นโยบายรัฐ เครือข่ายภาคี กลไกทางการตลาด และการคมนาคมขนส่งผลิต

จากปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้ง 3 ประการ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น มีประเด็นร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้วิเคราะห์การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม เพื่อการเป็นชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม

วิเคราะห์ปัจจัยภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม ประการแรก วิสัยทัศน์ของประธาน และคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม หากมองในมิติของการพัฒนาชนบท ซึ่งจำแนกรูปแบบผู้นำออกเป็น 6 ลักษณะ คือ ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพ ผู้นำทางการเทศน์ / การพูด ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมาย และผู้นำทางการประสานทรัพยากร เมื่อนำเอารูปแบบของผู้นำทั้ง 6 ลักษณะ มาใช้เป็นกรอบเพื่อพิจารณาลักษณะของผู้นำวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม นั้น สามารถอธิบายได้ว่าผู้นำวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม มีลักษณะเป็นผู้นำทางความคิดที่สามารถนำเสนอ แนวคิดการพึ่งตนเองทางการเกษตร แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนและแนวคิดการศึกษาผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับ นอกจากนี้มีลักษณะของผู้นำทางความคิดแล้วยังเป็นผู้นำทางด้านอาชีพ เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการปฏิบัติเรื่องการเกษตรแบบ

อินทรีย์ และมีกระบวนการทำงานที่ดีกับคนในชุมชน (นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2547: 44-45) หรือเรียกว่าผู้นำตามธรรมชาติที่คอยต่อสู้และปกป้องผลประโยชน์เพื่อชุมชน การที่ประธานและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ของชุมชน จึงมีลักษณะการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการคิดวิเคราะห์ และกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ประกอบกับการที่หน่วยงานภายนอก ที่มองเห็นถึงต้นทุนทางทรัพยากรในพื้นที่ได้เข้ามาให้การส่งเสริมสนับสนุน ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านการวางแผน ด้านการให้ความรู้ในการแปรรูปใบบัวบกทอดกรอบ รวมถึงการรับซื้อผลผลิตในชุมชนจึงทำให้กลุ่มเกิดกระบวนการเรียนรู้ในเทคนิคการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผนการตลาดที่เน้นความเป็นอัตลักษณ์ของใบบัวบกปลอดสารเคมี การตั้งเป้าหมายการผลิตที่สามารถรักษาระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ในส่วนรายได้ที่ชุมชนได้รับนั้น ประธานและคณะกรรมการกลุ่มจะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนโดยการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ อาทิ อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้านไว้ในการประชุม ทำกิจกรรมของชุมชน ประชาคมทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ผลจากการดำเนินงานจึงเห็นได้ชัดอย่างเป็นรูปธรรมส่งผลให้จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะเห็นถึงผลลัพธ์และประโยชน์ที่ย้อนกลับมาสู่ชุมชน จากเริ่มก่อตั้งวิสาหกิจ เมื่อปีพ.ศ.2557 สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นของสมาชิกทุกคนที่มีต่อคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกในความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน เกิดความหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกทำลายก็มีการปลูกทดแทน ขึ้นมาใหม่ ที่สำคัญคือการสร้างชุดความรู้ของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทุนทางธรรมชาติของชุมชนในการนำไปใช้ประโยชน์ควบคู่กับการรักษา ประการที่สอง กระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งไพศาล แก้วบุตรดี (2556) อธิบายว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม มีระบบความสัมพันธ์เชิงแนแน่นผ่านระบบครอบครัว เครือญาติและเพื่อน ซึ่งประเด็นนี้สำหรับวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม สามารถสะท้อนให้เห็นได้จากการรวมตัวกันของสมาชิกภายในวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมที่เป็นไปด้วยความสมัครใจ หลายคนเห็นถึงผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมต่อชุมชนดังที่กล่าวข้างต้น ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาชิกของกลุ่มไม่ว่าจะเป็น การเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน การปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด เช่น ห้ามใช้สารเคมีทุกชนิด ไม่ว่ากรณีใด ๆ ในแปลงเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับ กันยารัตน์ เฟิงพอรู้ (2555: 58) อธิบายเพิ่มเติมว่ามีปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มจะส่งผลให้กลุ่มมีความเจริญก้าวหน้า วิเคราะห์ปัจจัยภายในชุมชนบ้านคลองหม่อมเข้ม ผลพวงของการให้ความร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่มเกี่ยวกับการปลูกใบบัวบกภายใต้รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม นั้น ก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน แม้ว่าผู้คนในชุมชนนั้นจะมีความหลากหลายทางปัจเจก เชื่อสายวัฒนธรรม การขยายตัวของการเป็นชุมชนเมือง แต่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนนั้นทุกคนกลับให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อส่วนรวม โดยยึดเอาผลประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก เห็นได้จากการดูแลรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองไว้ไม่ขายให้กับนายทุนในเพื่อสร้างเป็นที่พักอาศัยหรือโรงงานอุตสาหกรรม ปราบปรามการที่เกิดขึ้นนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชน โดยการตระหนักและหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่ อันเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน ความรู้สึกร่วมที่ถูกถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ ในลักษณะของการดูแลรักษาและปกป้องทรัพยากรดังกล่าวนับเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดด้านการขยายตัวของเมืองที่ค่อนข้างส่งผลกระทบต่อการเดินทางชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในชุมชน สำหรับการพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพิงจากภายนอกเพื่อความอยู่รอด ซึ่งเป็นการพลิกวิกฤต หรืออุปสรรคให้เป็นแรงผลักดันในการก้าวข้ามความลำบากในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม ดังนั้นความร่วมมือของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อม จึงนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งโดยอาศัยทุนทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนภายใต้การบริหารจัดการในรูปของวิสาหกิจชุมชน และอาจจะใช้เป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ได้ ในการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในชุมชนบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งสามารถอธิบายโดยแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้ ประการแรก วัฒนธรรมและประเพณี ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกับรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชุมชนท้องถิ่นเสมือนเป็นเป้าหมายสำคัญของการหล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความรู้สึกร่วมเป็นหนึ่งเดียว อันเป็นหลักการพื้นฐานของความสามัคคี ที่มีจะมาพร้อมกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หากกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมและประเพณี คือทุนทางสังคมประการหนึ่งที่เกิดทำให้เกิดความเป็นชุมชนเข้มแข็งก็คงไม่ผิดนัก ดังนั้นวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจ ของสมาชิกภายในชุมชนที่แสดงออกโดยการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างดี อาทิ เดือนเมษายนจะมีกิจกรรมประเพณีสงกรานต์แห่ธงชัยธงตะขาบแห่ปลาและสรงน้ำพระ เดือนตุลาคมมีกิจกรรมตักบาตรน้ำผึ้งตักบาตรดอกไม้ การให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้นนำไปสู่การรวมกลุ่ม ซึ่งการรวมกลุ่มก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีทั้งการถกเถียงในประเด็นที่ความคิดเห็นวางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อคนละชุดกันจนเกิดการประนีประนอม และนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อหาจุดร่วมเดียวกัน ผลพวงจากกระบวนการหล่อหลอมทางความคิดที่ถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมด้วย กลไกของวัฒนธรรมประเพณี นับเป็นรากฐานสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งที่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกเป็นอย่างดีในการบริหารจัดการนั้นจำต้องยอมรับว่าวัฒนธรรมประเพณี เป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มแข็งพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง ประการที่สอง การพัฒนาคนรุ่นใหม่ สมาชิกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคลองหม่อมเข้มแข็ง ในปัจจุบันประกอบไปด้วยกลุ่มคนในหลากหลายช่วงอายุตั้งแต่ วัยเด็ก วัยทำงาน และวัยสูงอายุ แต่กลุ่มคนที่มีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน

คือ กลุ่มคนมีความคิดก้าวหน้า ผู้นำในการพัฒนา ที่ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแหม่ม การดำเนินงานในชุมชนจึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดของผู้นำ เช่น การสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การสร้างเครือข่ายกับสถาบันศึกษาในเขตจังหวัดนนทบุรี เพื่อขอรับการส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทั้งเรื่องของการแปรรูป การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การดูแลรักษาผลผลิต และการค้นคว้าวิจัยร่วมกัน นอกจากการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มในลักษณะของเกษตรพันธสัญญา การที่ผู้นำมีคุณภาพย่อมทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ ดังนั้นการพัฒนานคนที่รับหน้าที่สานต่อความเป็นผู้นำจึงไม่อาจจะละเลยได้ ซึ่งรวมไปถึงคนรุ่นใหม่ที่กำลังจะก้าวเข้าสู่การทำงานให้กับชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ การพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ จึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับกลุ่มคนรุ่นใหม่ทั้งในแง่ของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเพื่อเป็นฐานในการสร้างนวัตกรรมให้กับชุมชน รูปแบบของการพัฒนานั้นเริ่มตั้งแต่ การศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การอบรม และจากประสบการณ์ในการทำงานที่ผ่านมาของแต่ละคนในลักษณะของการจัดการความรู้ การนำแนวคิดการทำงานรูปแบบใหม่ ๆ การหาเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษา การถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกตั้งแต่ในขั้นตอนของการปลูก การดูแลรักษา การแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องของการเสียสละเพื่อส่วนรวม ประการที่สาม มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิต การบริโภค สะสมและกระจายส่วนเกินสามารถอธิบายได้ว่า ทรัพยากรที่มีในชุมชนเกื้อหนุนต่อกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนด้วยบริบทลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่เกษตรกรรมบ้านคลองหม่อมแหม่ม มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ด้วยสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยประกอบกับการมีแหล่งน้ำที่เพียงพอ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพหลักโดยทำสวนปลูกพืชผักเพื่อจำหน่าย ซึ่งในระยะเริ่มแรกยังไม่มี การรวมกลุ่ม จึงประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น ปัญหาผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ รายได้ไม่เพียงพอเกิดหนี้สิน การนำผลผลิตมาจำหน่ายเองก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และถูกกดราคา การที่ชุมชนมีทรัพยากรที่เกื้อหนุนต่อการปลูกผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งกลายเป็นอาชีพหลักของสมาชิกในชุมชน จึงก่อให้เกิดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแหม่มขึ้น โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ การสร้างรายได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การผลิตและจำหน่ายในรูปของกลุ่มจึงกลายเป็นอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ในระดับหนึ่ง ขณะที่อีกด้านหนึ่งเมื่อเกิดวิสาหกิจชุมชนแล้ว สมาชิกทุกคนก็ทำหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านั้นเป็นต้นว่า มีการปลูกพืชปลอดสารเคมี การยังรักษาที่ดินไว้เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งสมาชิกทุกคนตระหนักเข้าใจในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกันในแง่ของการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นการน้อมนำเอาหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกชุมชนบ้านคลองหม่อมแหม่ม ประการแรก การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ สภาเกษตรกรจังหวัดนนทบุรี ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนด้านวิชาการ สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดนนทบุรีส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการผลผลิต การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) โดยดร.ปณิดา บรรจงศิริ และนางชลธิชา นิवासประภคฤติ สร้างโอกาสให้เกษตรกร เข้าถึงบริการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งวิเคราะห์ และทดสอบผลิตภัณฑ์จากใบข้าวบัก ช่วยแก้ไข้ปัญหาของผลิตภัณฑ์ พัฒนาทักษะและขีดความสามารถในการผลิต การแปรรูปด้วยระบบการจัดการเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานให้กับสินค้ายกระดับผู้ผลิต และตอบสนองความต้องการระดับท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนนทบุรี ได้ร่วมขับเคลื่อนในการดำเนินโครงการ OTOP นวัตกรรม จังหวัดนนทบุรี ในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว สร้างเวทีการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรี และ SME Bank ประสานงานกิจกรรมยกระดับโครงสร้างการผลิตในอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปอย่างครบวงจร โดยให้คำปรึกษาแนะนำด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการดำเนินธุรกิจเบื้องต้น สำนักงานเกษตรอำเภอไทรน้อย และองค์การบริหารส่วนตำบลไทรใหญ่ ได้ร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มในการบูรณาการโครงการเสริมสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย ได้ร่วมขับเคลื่อนกลุ่มย่อยในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร การลดต้นทุน และการทำแผนธุรกิจกลุ่ม พร้อมทั้งขอรับการสนับสนุนการดำเนินการร่วมกัน และมีความพร้อมในการพัฒนากลุ่มเกษตรกร และจัดทำโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการงบประมาณ 300,000 บาท และได้รับรางวัลรางวัลสุดยอดเครือข่ายองค์กรความรู้จังหวัดดีเด่น KBO (Knowledge-Based OTOP: KBO) ระดับจังหวัด ประจำปี พ.ศ.2562 เป็นรางวัลที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้เครือข่ายองค์กรความรู้ KBO จังหวัด เป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP พัฒนาขีดความสามารถในการประกอบการ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีคุณภาพ มาตรฐาน เป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถจำหน่ายได้ทั้งในและต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กระบวนการพัฒนางานวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มมีลักษณะของความเป็นชุมชนเข้มแข็ง 4 ประการ ประกอบด้วย การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง การเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ และการเป็นชุมชนที่มีสันติภาพ ดังนั้นการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้ม ในห้วงระยะเวลา 5 ที่ผ่านมาก่อให้เกิดการสังสรรค์ความรู้ประสบการณ์แก่กลุ่มสมาชิก แม้บทบาทหน้าที่จะแตกต่างกันแต่ทุกคนคือฟันเฟืองที่สำคัญในการขับเคลื่อนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมเข้มให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ของการบริหารจัดการที่ต้องเรียนรู้การทำงานอย่างเป็นระบบร่วมกัน รวมถึงวิธีการ บริหารจัดการรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อสามารถแข่งขันในระบบตลาดได้ ซึ่งหมายถึงการสร้าง ความอยู่รอดและความมั่นคงให้กับสมาชิกทุกคน ประสบการณ์ในการทำงานแบบเป็นทีม จึงเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในกลุ่ม ขณะเดียวกันก็เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในแง่ของการทำงาน การแก้ไขปัญหา และกระบวนการบริหารงานที่มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ กระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกผ่านกิจกรรมที่ทำร่วมกัน จากระดับ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแฉ่ม ก็ขยายไปสู่ชุมชนโดยเฉพาะความเข้มแข็งทางความคิดที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการวางแผนพัฒนาร่วมกัน การให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้น จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนที่พร้อมจะปกป้องและดูแลรักษาทรัพยากรภายในชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ดำเนินงานผ่านวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแฉ่ม จึงเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน ดังนั้นความเป็นชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านคลองหม่อมแฉ่ม จึงเป็นการพึ่งพาตนเองโดยอาศัยต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ บนหลักของการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการดูแลรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

ข้อเสนอแนะสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรบ้านคลองหม่อมแฉ่มในการพัฒนาต่อผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมเพิ่มช่องทางการตลาดทั้งในรูปแบบออฟไลน์และออนไลน์ เป็นการเพิ่มยอดขายการจำหน่ายให้กลุ่มสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลาย และด้านการพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม เสน่ห์ใกล้กรุง เป็นการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมไว้ ดึงคนให้มาเที่ยวในชุมชนเกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนมีเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีส่วนร่วมและเข้มแข็งต่อไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กันยารัตน์ เพ็ญพอรู้. (2555). **ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตมินบุรี และเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- โกวิทย์ พวงงาม. (2562). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. นนทบุรี: ธรรมสาร.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). **การจัดการและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน**. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นันทิยา หุตานุวัตร และคณะ. (2547). **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พุทธศักราช 2548. (2548). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก. หน้า 320-321.
- ไพศาล สรรสวัสดิสุขธิ. (2550). **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: รัฐศาสตร์สาส์น.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 114 ตอนที่ 55. หน้า 16.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ: เอมีเทรดดิ้ง.
- สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับตั้งแต่ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี